

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de erroribus Pelagianorum, de Gratia, de
Iustificatione & Merito, de Virtutibus Theologicis, & quatuor Cardinalibus,
ac de ineffabili mysterio Incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. III. De divisione gratiæ,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77342](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77342)

Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus
Ergo &c.

Denique ut discurret D. Thomas hic art. 4. in argum. sed contra, *Per gratiam regeneramur in filios Dei: Sed generatio per prius terminatur ad essentiam, quam ad potentias: Ergo gratia per prius est in essentia animæ, quam in potentijs.*

Confirmatur: Si Deus ab homine auferret omnes animæ potentias, ille adhuc esset capax gratiæ sanctificantis; nam et si nasceretur sine potentijs, haberet peccatum originale, quod afficit immediate ipsam substantiam animæ, ut in Tractatu de peccatis ostendimus: Ergo posset baptizari, subindeque gratiam sanctificantem, per quam à tali peccato mundaretur, recipere.

Disp. 7.
art. 6.

182.

Obijcies primò: Contraria debent habere idem subiectum à quo se expellant: Sed subiectum peccati, quod contrariatur gratiæ, non est essentia animæ, sed ejus potentia: Ergo gratia non residet in essentia animæ, sed in ejus potentijs.

Respondeo negando Minorem: licet enim peccati actualis subiectum sit potentia, subiectum tamen peccati habitualis, & maculæ, cui gratia opponitur, est essentia animæ. Itaque peccatum dupliciter potest considerari, primò in ratione offensæ, & quantum ad actualem deordinationem; & sub hac ratione non opponitur directè gratiæ, sed charitati, vel justitiæ, subindeque in voluntate residet: secundo in ratione maculæ, & quantum ad habituales deordinationem quam in anima causat; & sic directè opponitur gratiæ habituali, & in ejus privatione, ut actum præteritum à quo causata fuit connotante, consistit; quare immediate residet in essentia animæ, ut in Tractatu de peccatis docuimus.

Disp. 8.
art. 3.

183.

Obijcies secundo: Gratia & gloria sunt in eodem subiecto: Sed gloria non est in essentia animæ, sed in ejus potentijs; cum nihil aliud sit quam beatitudo, quæ in actu intellectus, clarà scilicet Dei visione, formaliter consistit: Ergo pariter gratia non in essentia animæ, sed in ejus potentijs residet.

Respondeo distinguendo Majorem: Gratia residet in eodem subiecto quo gloria, sumpta in actu primo, & pro dono supernaturali habente perfectionem beatitudinis, concedo Majorem: sumpta in actu secundo, & pro actu formalis beatitudinis, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Gloria non est in essentia animæ, ut est actus secundus, & ipsa beatitudo formalis, concedo Minorem: ut est actus primus, & donum supernaturale habens perfectionem beatitudinis, nego Minorem: nam sub hac ratione est ipsa gratia consummata, ut causans lumen gloriæ, eique indissolubiliter connexa. Ita Cajetanus & Conradus hic art. 4. & Capreolus in 2. dist. 26. quæst. 1. ad 1. Scoti contra 2.

DISPUTATIO III.

De divisione gratiæ.

Ad questionem 111. D. Thomæ.

Consideratà existentia & essentia gratiæ, consequens est ut varias ejus species contemplerur, innumeraque gratiæ dona, quibus nos Deus afficit, ac prævenit in benedi-

ctionibus dulcedinis, & quæ ab ipso veluti radij a Sole promanant, breviter hic declaremus & exponamus.

ARTICULVS PRIMVS.

Verum gratia creata interna convenienter dividatur in gratiam gratum facientem, & gratiam datam, & an præter gratias gratis datas, ab Apostolo recensitas, aliæ assignari possint?

§. I.

Quibusdam præmissis, utraque difficultas resolvitur.

Suppono primò, divisionem gratiæ in gratiam gratum facientem, & gratiam datam, non esse primariam, sed secundariam, & subdivisionem alterius divisionis, quæ gratia primò dividitur in gratiam increatam & æternam, cujusmodi est amor quo Deus nos ab æterno dilexit in ordine ad finem supernaturalem, & in gratiam creatam & temporalem, quæ comprehendit ea dona, quæ nobis à Deo in ordine ad eundem finem in tempore conceduntur. Hanc gratiæ divisionem insinuat S. Thomas hic quæst. 110. art. 1. in calce corp. art. ubi sic ait: *Per hoc quod dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine à Deo proveniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipsa æterna Dei dilectio, secundum quod dicitur etiam gratia prædestinationis, in quantum Deus gratuito, & non ex meritis, aliquos prædestinavit sive elegit: dicitur enim ad Ephes. 1. Prædestinavit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ suæ. Quibus verbis declarat, quod quamvis simpliciter, & quasi per antonomasiam, nomine gratiæ, significari soleat donum temporale & creatum, tamen nomen & notio gratiæ propriè etiam convenit enti increato, nimirum actui voluntatis divinæ, eligentis & prædestinantis aliquos homines ad gloriam gratuitò, & independentè à meritis: unde ad Roman. 4. & 11. prædestinatio, propositum gratiæ, seu electio gratiæ nuncupatur, & Sapient. 16. per gratiam quæ dicitur omnia nutrire, supernaturalis & gratuitus Dei amor significatur. Similiter persona Verbi, quatenus communicata humanitati Christi per unionem hypostaticam, gratia substantialis & increata appellatur. Unde Christus in quantum homo dicitur substantialiter unctus à Divinitate, juxta illud Nazianzeni orat. 36. *Unctio humanitatis, Divinitas est.* Denique Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 3. ait Spiritum Sanctum, quia non nostris meritis, sed voluntate divinà gratis datur, gratiam appellari. Idem docet Augustinus serm. 31. de verbis Domini cap. 1. his verbis: *Gratia quippe Dei donum Dei est: donum autem maximum ipse Spiritus Sanctus est, & ideo gratia dicitur.**

Adverte tamen, hoc inter actus increatos divinæ voluntatis, & Personas Divinas discrimen reperi, quòd affectus supernaturales & indebiti divinæ voluntatis erga homines, ut prædestinatio & electio, sunt formaliter gratiæ ab æterno, quia ab æterno sunt formaliter dona seu beneficia supernaturalia; Divinitas verò & Persona Divinæ non sunt ab æterno gratiæ, sed in tempore, hoc est, licet æternæ sint quoad suam realitatem, tem-

porales tamen sunt quoad gratiæ denominationem, quia non donantur hominibus nisi median- te aliquo effectu temporali: v. g. Persona Verbi non est humanitati Christi donata in unitatem suppositi, nisi per temporalem ejus assumptionem; nec persona Spiritus Sancti datur hominibus, nisi per temporalem eorum justificationem, seu per charitatis in cordibus nostris diffusionem, juxta illud Apostoli ad Roman. 8. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.*

3. Suppono secundò, gratiam Dei temporalem & creatam dividi in internam & externam: interna est ea quæ interius nobis unitur, seu quæ in anima hominis, vel in ejus potentijs residet; externa verò illa dicitur, quæ ipsum intrinsecè non afficit, sed extrinsecè tantum. Unde ad primum genus gratiæ pertinent gratia sanctificans, virtutes morales per se infusæ, dona Spiritus Sancti, & motiones gratiæ auxiliantis, in intellectu aut voluntate receptæ: ad secundum verò reducuntur omnes causæ, media, & objecta externa, per quæ mens nostra excitatur ad res divinas cognoscendas vel amandas: qualia sunt prædicatio verbi Dei, exempla Christi & Sanctorum, lectio Sacrarum Scripturarum, miracula, occasiones benè operandi, supernaturaliter præparatæ, occasiones peccandi, supernaturaliter ablata, teste Augustino Soliloq. 13. & 16. & lib. 50. homiliarum, homil. 23. ubi Deum sic loquentem inducit, *Regebam te mihi, servabam te mihi: ut adulterium non committeres, suaser defuit; ut suaser deesset, ego feci: locus & tempus defuit; ut hac deesset, ego feci: agnosce ergo gratiam &c.* Denique omnis exterior effectus divinæ providentiæ supernaturalis, ordinatus ad salutem hominum, sive promovens bonum, sive removens malum, gratia Dei externa appellari potest. Utramque gratiam eleganter describit D. Prosper lib. 2. de vocat. gentium cap. 26. his verbis: *Gratia quidem Dei in omnibus justificationibus principaliter præminet, suadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo.*

Dico primò, gratiam creatam internam convenienter dividi in gratiam gratum facientem, & gratis datam. Ita D. Thomas hic art. 1. & alij Theologi communiter.

4. Probatur primò: Ex Scripturis constat dari quandam gratiam, quæ nos gratos facit & justos, & aliam quæ non facit nos gratos, & nihilominus appellatur gratia. De priori dicitur ad Roman. 5. *Justificati gratis per gratiam ipsius;* & ad Ephes. 1. *In laudem gloria gratia sua, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo.* De posteriori verò 1. Petri 4. *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Et 1. ad Corinth. 12. *Divisiones gratiarum sunt: alij per spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum; alij fides in eodem spiritu; alij gratia sanitatum; alij operatio virtutum; alij prophetia; alij discretio spirituum; alij generalium linguarum; alij interpretatio sermonum.* Quibus verbis enumerantur novem gratiæ gratis datæ: Ergo gratia creata & interna rectè dividitur in gratiam gratum facientem, & gratis datam.

5. Probatur secundò ratione D. Thomæ: Gratia

A ad hoc ordinatur ut homo reducat in Deum, eique conjungatur, unde quot modis potest fieri talis conjunctio, tot debent dari genera gratiæ: Atqui unio illa seu conjunctio duobus tantum modis fieri potest, nimirum formaliter, & efficienter, seu ministerialiter: Ergo duplex erit gratia, altera quæ unimur & conjungimur Deo formaliter, & ista est gratia *gratum faciens*, quæ hominem sanctificat & justificat: altera quæ unus homo efficienter cooperatur alteri ad hoc ut Deo conjungatur, ac ministerialiter ad ejus conversionem concurrat; & hæc gratia *gratis data* appellatur, tribuendo nomen generis ignobiliori speciei, ut in alijs rebus sæpè contingit. Unde, ut infra dicemus, hæc duæ species gratiæ in eo præcipuè inter se differunt, quòd gratia gratum faciens in bonum ipsius recipientis referatur; gratis data verò in bonum & utilitatem aliorum; quò fit ut hæc posterior in peccatoribus nonnumquam reperiri possit, cum peccatores, etiam si suam negligent, possint aliorum salutem procurare, & ad eam cooperari, ad instar eorum qui arcam Noë fabricaverunt, & tamen aquis diluvij submersi sunt. Ex quo patet divisionem istam esse adæquatam; cum reddere gratum, vel non reddere gratum subjectum, & conferri ad propriam recipientis utilitatem, vel solum in bonum & commodum alterius, sint inter se opposita, & se invicem excludant; & cum gratia gratum faciens, quæ astringitur tanquam unum membrum, contineat omnes alias à gratijs gratis datis distinctas. Quod ut clarè percipiatur, & quibusdam instantijs quæ fieri possent in contrarium occurratur.

Diligenter observandum est, gratiam gratum facientem sumi dupliciter: primò strictè, pro ea quæ justificamur, & quæ reddimur formaliter grati Deo: secundò latè, pro ea quæ ordinatur ad justificationem sui subjecti, sive antecedenter, ut gratia excitans, & actus fidei & spei, quibus disponimur ad eam; sive concomitanter, sive consequenter, ut sunt auxilia supernaturalia, augmentum gratiæ, & gloria, quæ est consummatio & perfectio gratiæ; & in hac lata & ampla acceptione hic usurpatur, dum contra gratiam gratum datam distinguitur: unde licet in recto & principaliter solam gratiam sanctificantem importet, reductivè tamen & consequenter, initiativè, vel completivè, auxilia divinæ gratiæ, habitus virtutum, & donorum, veluti justificantis gratiæ dispositiones, aut complementa, complectitur, subindeque omnes alias gratias distinctas à gratijs gratis datis. Quod Vazquez non consideravit, dum in brevi annotatione ad articulum primum hujus quæstionis, dixit hanc divisionem esse quidem bonam, sed non adæquatam gratijs hujus vitæ; eò quòd sub neutro ex ejus membris fides & spes, & auxilia quibus ad vincendum tentationes, & exercenda opera virtutum juvamur, comprehendantur: illa enim, ut jam ostendimus, sub gratia gratum faciente, tanquam ejus initia vel dispositiones continentur.

Dico secundò, etiam subdivisionem gratiæ gratis datæ in novem ab Apostolo assignatas esse adæquatam. Est contra Vazquem, Bellarium, & Suarezem, existimantes dari alias gratias datas, præter novem illas quas recenset Apostolus, ipsumque famosiores tantum remisisse: unde Suarez ait illis debere addi characterem sacerdotalem, jurisdictionem in foro interno, & specialem assistentiam Spiritus Sancti, quæ Summo

Pontifici, & Concilij legitime congregatis, ad definiendas res fidei assitit.

Hanc tamen divisionem, ut sufficientem & adequatam, recipit Rupertus lib. 3. de glorific. Trinit. ubi novem istas gratias novem ordinibus Angelorum correspondere demonstrat. Eam etiam approbat, & defendit S. Thomas 1. ad Corinth. 12. lect. 2. & hic art. 4. egregio & mirabili discursu, qui sic breviter potest proponi. Gratia gratis datæ dantur ad hoc ut homo ad alterius salutem & conversionem cooperetur, non quidem interius movendo (hoc enim solius Dei est) sed solum exterius docendo, vel persuadendo. Ad hoc autem tria sunt necessaria, primum ut homo qui alium docere debet, habeat plenitudinem cognitionis Divinorum; secundum, ut possit probare & confirmare ea quæ docet; tertium, ut quæ docere debet, possit convenienter proferre his quos instruit. Ad hoc ut quis habeat plenitudinem cognitionis Divinorum, tria requiruntur, primum est cognitio eorum quæ in divina scientia tanquam principia supponuntur; secundum est cognitio principalium conclusionum; tertium est cognitio effectuum divinorum; ex quibus oportet interdum manifestari causas: & ideo tres gratiæ gratis datæ sunt necessariae ad plenitudinem notitiæ de Divinis, scilicet fides, per quam prima principia creduntur; sapientia, per quam cognoscuntur principales conclusiones; & scientia, per quam divini effectus sciuntur. Ad hoc vero ut homo confirmare possit quæ docet de Divinis, requiruntur duæ: unum est ut faciat quæ solus Deus facere potest; & hæc sunt opera miraculosa, quæ duplicia sunt; aut enim sunt ad salutem corporum ordinata, aut ad solam divinæ potentie manifestationem, sicut quod Sol ster, aut te nebre scat, & his similia; & ideo ad hoc ut qui Divina docet, ea confirmare possit, ponuntur duæ aliæ gratiæ gratis datæ, quæ sunt gratia sanitatum, & operatio virtutum: alterum est ut possit manifestare ea quæ solius Dei est scire; & hæc sunt duæ, scilicet futura contingentia, & occulta cordium, & propterea ponuntur duæ aliæ gratiæ gratis datæ: ad cognoscenda enim futura contingentia, ponitur prophetia; ad cognoscenda vero occulta cordium, ponitur discretio spirituum. Denique ad hoc ut ille qui Divina docere debet, possit convenienter illa auditoribus proponere, necessaria est facultas pronunciandi, quæ attenditur vel quantum ad idioma, vel quantum ad sensum eorum quæ sunt proferenda: unde propter hoc ponuntur duæ aliæ gratiæ gratis datæ; nam propter primum, ponitur gratia linguarum, & propter secundum, ponitur interpretatio sermonum. Constat ergo novem tantum gratias gratis datas admittendas esse: nam ad plenitudinem scientiæ dantur tantum tres, nimirum fides propter principia; sapientia propter principales conclusiones; scientia propter effectus: ad hoc vero ut possit confirmare, quatuor tantum necessariae sunt, scilicet gratia sanitatum, propter corporalem salutem; operatio virtutum, propter divinæ potentie ostensionem; prophetia, propter futura contingentia; discretio spirituum, propter cognitionem secretorum cordis: denique ut possit docenda proponere, requiruntur tantum duæ; nempe genera linguarum, propter idioma; & interpretatio sermonum, propter sensum sententiarum.

8. Confirmatur hic discursus, detegendo, id quod decepit Suarem & Vazquem. Ideo enim ipsi alias gratias gratis datas, præter novem jam adductas

A & explicatas, admiscere, quia nescierunt distinguere gratias gratis datas, à ministracionibus, & operationibus, quas tamen distinguit Apostolus 1. ad Corinth. 12. dicens: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; & divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; & divisiones operationum sunt, idem verò Deus.* Quomodo autem hæc distinguantur docet D. Thomas ibidem, lect. 1. Nam gratia gratis data solum importat actum manifestativum fidei; ministratio verò, seu ministerium, dicit auctoritatem exercendi aliquem actum in ordine ad alios, ut Apostolatus, prælatio, &c. operatio verò est executio ipsius ministerij. Ex quo patet fundamenta horum Authorum esse frivola & nulla: Opposito enim quod prædicta Apostoli divisio intelligatur de gratia gratis data, prout distinguitur à ministracionibus, & operationibus, nulla potest assignari, quæ ad aliquam ex novem explicatis non reducat: character verò sacerdotialis, iurisdiccionis foro interno, & assistentia Spiritus Sancti, quæ à Suare assignantur, ad ministraciones, non autem ad gratias gratis datas pertinent.

Quæres, an prædictæ gratiæ gratis datæ sint in homine per modum habitus, an verò solum per modum motionis transeuntis?

Respondeo aliquas ex illis esse in homine per modum habitus, ut fidem, sapientiam, & scientiam; his enim gratijs ad arbitrium & quando vult utitur, quod argumento est esse in illo permanentem & per modum habitus: alias verò in eo esse per modum motionis seu impressionis actualis, quæ producta effectu statim desinit, cuiusmodi sunt gratia sanitatum, operatio virtutum, donum prophetiæ, & discretio spirituum; his enim gratijs ad arbitrium uti non possumus, sed solum quando à Deo movemur: quæ de causa Sancti cum ad miraculum edendum se accingere vellent, solebant preces ad Deum emittere, ut motionem hanc, seu divinam assistentiam impetrarent. Legimus etiam in Scriptura 4. Regum 3. quod quando Elizeus voluit prophetare, petiit ut adduceretur ei psalter, ut per eius harmoniam & psalmodiam in extasim raperetur; & in sua extasi irrueret in eum spiritus Domini, qui rem de qua erat questio illi revelaret: quod argumento est, ipsum non habuisse donum prophetiæ ex habitu, sed tantum per motionem quandam actua-

E Similiter in vita D. Bernardi refertur, quod ille nunquam se ad edendum miraculum accingebat, nisi prius saporem quandam suavissimum circa præcordia sentiret, quo Deum sibi præsto esse ad miraculi operationem iudicabat: quod ostendit ipsum non habuisse donum miraculorum, per modum habitus, sed per modum motionis & impressionis actualis. Unde D. Gregorius homil. 9. super Ezechiel. bellè observat, quod Spiritus Sanctus Sapient. 1. stabilis simul ac mobilis appellatur: *Quia (inquit) in Sanctorum cordibus iuxta quasdam virtutes semper permanet, iuxta quasdam verò recessurus venit & venturus recedit: in fide etenim, & spe, atque charitate, & in bonis alijs, sine quibus ad celestem patriam non potest venire, sicut est humilitas, in spiritibus, atque misericordia, perfectorum corda non deserit: in Prophetia verò virtute, doctrina faciundia, miraculorum exhibitione, electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit.* Quibus verbis aperte declarat, aliquas gratias gratis datas, ut prophetiam, & donum miraculorum, non esse in hominibus permanentes, ac per modum habitus, sed duntaxat

10. xat transeunt, & per modum coruscationis transeuntis, & motionis seu impressionis actualis.

Adverte tamen, ab hac regula excipiendum esse Christum, in quo hujusmodi gratiæ fuerunt per modum habitus, idque propter duo: quia scilicet ejus humanitas erat instrumentum, realiter & hypostaticè unitum Divinitati; ideoque consentaneum fuit, ut quemadmodum illa conjunctio erat permanens, & nunquam dissolvenda, sic etiam gratiæ gratis datæ, quæ hanc unionem consequerentur, essent in eo permanenter & per modum habitus. Deinde quia Christus erat præditus potestate quam vocant excellentiæ, ratione cujus imperio in omnes creaturas poteratur, & de his ad suum arbitrium disponebat; ideoque ad libitum suæ voluntatis poterat miracula patrare, & Dæmonijs, morbis, & mari, ac ventis imperare, ut in Evangelio legitur. De quo fuit in Tractatu de Incarnatione.

§. II.

Corollarium præcedentis doctrinæ?

11. EX dictis intelliges, gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam, in aliquibus convenire, & in alijs differre: conveniunt enim primò in eo quod utraque est donum supernaturale: secundo, quia utraque datur ad spiritualem utilitatem: tertio, quia utraque est gratia Christi Redemptoris, cum detur in statu naturæ lapsæ ad æternam salutem consequendam.

Differunt autem primò ex fine: nam gratia gratum faciens per se primò refertur ad propriam sanctificationem; gratis data ad alienam: sicut quædam hominis potentia ordinatur ad perfectionem individui, ut facultas nutritiva & augmentativa; aliæ verò ad conservationem speciei, sicut potentia generativa. Dixi per se primò: quia interdum gratia gratum faciens refertur & ordinatur secundariò ad utilitatem aliorum; ut patet in gratia Christi, quæ cum sit gratia capitis, secundariò ordinatur ad profectum & sanctificationem aliorum hominum; gratia etiam gratis data vergit secundariò in utilitatem habentis, cum subjectum in quo est ornet & perficiat, & si bene illa utatur, vitam æternam mereatur.

Secundo differunt in hoc quod gratia gratum faciens propria est iustorum, non quidem quoad singulas sui partes, sed collectivè, & quoad præcipuam sui partem, quæ est gratia formaliter sanctificans, & mortale peccatum ab homine in quo est excludens: gratia verò gratis data, & collectivè, & quoad quamlibet sui partem, etiam perfectissimam, in homine injusto, & mortalis peccati labe inquinato, reperiri potest. Unde donum prophetiæ, quod inter omnes gratias gratis datas eminet, infidelibus & paganis concessum fuit: Cayphas enim Ioan. 11. prophetavit expedire ut unus homo pro populo moreretur: & Numer. 22. Balaam, tamen ariolos & idololatra, prophetiæ donum obtinuit: Sybillæ etiam, quamvis ethnica, dono prophetiæ clauerunt, earumque vaticinia multum ab antiquis Patribus commendantur.

Tertio differunt, quia gratia gratum faciens est altioris ordinis & perfectionis, quàm gratia gratis data, ut docet D. Thomas hic art. 5. nam gratia gratum faciens per se nos conjungit Deo; gratia autem gratis data, solum interventu gratiæ gratum facientis; item prima est participatio

Tom. IV.

A divinæ naturæ, ut natura est; secunda verò solum aliquod Dei attributum, puta scientiam, vel potentiam ejus participat. Unde Apostolus 1. ad Corinth. 12. enumeratis gratijs gratis datis, subdit: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*, scilicet charitatis, de qua cap. 13. sermonem instituerat, dicens: *Charitas nunquam excidit: sive prophetia evacuabuntur, sive lingua cessabunt, sive scientia destruetur*. Item Christus Lucæ 10. prohibet Discipulis, de miraculis per ipsos editis gaudere: *In hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur &c.* Ne putarem (inquit Augustinus) in talibus factis majora bona esse, quàm in operibus justitiæ, quibus æterna vita comparatur.

B Aliqui addunt quartam differentiam, nempe quòd gratia gratum faciens conferatur per modum habitus, seu qualitatis permanentis; gratia verò gratis data, per modum actus, seu motionis transeuntis. Sed hoc non verificatur universaliter, cum gratia gratum faciens (ut supra annotavimus) comprehendat auxilia gratiæ excitantis, quæ dantur per modum motionis & impulsus; & cum aliqua gratia gratis data concedatur per modum habitus, ut de fide, sapientia, & scientia supra diximus.

ARTICULVS II.

De divisione gratiæ in operantem & cooperantem.

Dico primò, gratiam rectè dividi in operantem & cooperantem. Conclusio est certa de fide: gratia enim operans colligitur ex illo Pauli ad Philip. 2. *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere*; & ex illo Isaïæ 26. *Omnia opera nostra operatus es nobis Domine*: cooperans verò colligitur ex illo 1. ad Corinth. 15. *Non ego, sed gratia Dei mecum*; & ex illo Marci ultimo: *Domino cooperante*. Utramque etiam insinuat Concilium Arausicanum can. 9. his verbis: *Quoties bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum ut operemur operatur*: & similiter Augustinus lib. de gratia & lib. arbit. cap. 17. dicens: *Cooperando Deus in nobis perficit quod operando incipit*, quia ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Item D. Gregorius lib. 16. Moral. cap. 11. hæc scribit: *Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod jam appetimus agat nobiscum*. Similia habet Anselmus in illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Gratia Dei mecum*. Denique D. Augustinus serm. 13. de verbis Domini bellissimè observat, Deum non edificare templum suum de lapidibus mortuis, quæ nullam habent operationem & motum, sed de lapidibus vivis, quæ ita à Deo moventur & applicantur, ut ipsi se moveant, & applicent, ac Deo operanti cooperentur: *Vos (inquit) tanquam lapides vivi coedificamini in templum Dei: ducimini, sed curritis vos; ducimini, sed sequimini; movemini, sed & vos moveris*.

E Ratio etiam suffragatur: Deus enim per suam gratiam debet incipere omnia nostra bona opera, quod fit per gratiam operantem; & similiter debet nobiscum eadem operari, quod fit per gratiam cooperantem: Ergo datur utraque gratia; & sic gratia rectè dividitur in operantem & cooperantem. Consequentia patet: Antecedens

P

dens verò suadet, tum ex impotentia & infirmitate voluntatis humanæ circa bonum; tum etiam ex universalissima Dei causalitate, quam nulla res creata, præsertim si sit ordinis supernaturalis, subterfugere potest. Unde in Concilio Arausicano can. 20. dicitur: *Multa in homine bona sunt, quæ non facit homo: nulla verò bona facit homo, quæ non præstet Deus ut faciat homo.* Sacilega ergo hæc est Gentilis Philosophi vox: *Det vires Deus, det opes, animum equum mihi ipse parabo:* sicut & ista Pelagij, in Epistola ad Demetriadem: *Spirituales divitias nullum tibi præter te conferre poterit. In his ergo jure laudanda es; in his merito ceteris preferenda es, quæ nisi ex te & in te esse non possint.* Quare Pelagiani & Semipelagiani non immerito aratoribus Egypti comparantur: nam ut ait Seneca, *Nemo aratorum in terra Egypti cælum respicit, quia non à cælo, syderumque influxu, nec ab imbribus, sed à sola Nili inundatione agrorum fecunditatem expectant; totaque illorum spes è suo flumine, veluti numine pendula; solo, non cælo; cæno, non Deo, innititur, juxta illud Poëta.*

Terra suis contenta bonis, non indiga mercis, Aut Fovis, in solo tota est fiducia Nilo.

Non dissimiliter etiam Pelagiani, ac Semipelagiani, & quicumque vel naturæ, vel Philosophiæ, vel propriæ industriæ, aut liberi arbitrij viribus, non divinæ munificentia, nec gratiæ efficacitati, bonum virtutis, & opus salutis tribuunt, dici possunt in cælum oculos nunquam attollere, unde nobis venit auxilium; sed cœnosæ naturæ adherentes, in ea, veluti aratores Egypti, totam fiduciam ponere. Quare de illis dicitur Isaia 30. *Va filij desertores, habentes fiduciam in umbra Egypti, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis: Egyptus homo, & non Deus, caro & non spiritus; & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator. & cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.*

14.

Dico secundò: licet divisio gratiæ in operantem & cooperantem, magis propriè & communiter attribuitur gratiæ actuali, adaptari tamen potest habituali. Ita D. Thomas hic art. 2. ubi sic ait: *Gratia dupliciter potest intelligi: uno modo divinum auxilium quo nos movet ad bene volendum & agendum; alio modo habituale donum nobis divinitus inditum: utroque autem modo gratia dicta convenienter dividitur per operantem & cooperantem; operatio enim alicujus effectus non attribuitur mobili, sed moventi. In illo ergo effectui in quo mens nostra est mota, & non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans: in illo autem effectui, in quo mens nostra & movet & movetur, operatio non solum tribuitur Deo, sed etiam anime, & secundum hoc dicitur gratia cooperans. Et infra: Si verò accipiat gratia pro habituali dono, sic est duplex gratia effectus, sicut & cujuscunque alterius forme: quorum primus est esse, secundus est operatio; sicut caloris operatio est facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, in quantum animam sanat vel justificat, si ve gratiam Deo facit, dicitur gratia operans: in quantum verò est principium operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit (ratione habituali, & ad eam pertinent) dicitur cooperans. Quibus verbis apertè docet hanc divisionem posse adaptari gratiæ habituali: nam quatenus illa hominem justificat, seu animam Deo gratam*

A reddit, potest dici operans; quia hunc effectum sola ipsa gratia facit, non quidem effectivè, sed formaliter, eo modo quo albedo dicitur facere albam superficiem, ut dicit in resp. ad 1. in quantum verò est in genere causæ efficientis principium & ratio operandi, & dignificandi opera meritoria, quæ à libero arbitrio fiunt, dicitur gratia cooperans, seu simul cum homine operans, quia hunc effectum non sola ipsa efficit, sed cum libero arbitrio, quod respectu talis effectus, operis scilicet meritorij, non solum se habet ut motum, sed etiam ut movens & efficiens. Unde infra in proœmio quæstione 113. *Considerandum est (inquit) de effectibus gratiæ, & primò de justificatione, quæ est effectus gratiæ operantis, secundo de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis.*

Magis tamen propriè & magis communiter (ut diximus) hæc divisio tribuitur gratiæ actuali: tum quia de illa loquuntur Concilia & SS. Patres suprà relati: tum etiam quia illa magis propriè dicitur operari, & movere liberum arbitrium. Si autem quæras, quâ ratione talis gratia, operans & cooperans appelletur? Relictis varijs sententijs extraneorum, communi Thomistarum doctrinæ adherendo,

Dico tertio, gratiam actualem dici operantem, quatenus applicat intellectum aut voluntatem ad agendum; cooperantem verò, in quantum cum illis potentijs ad agendum applicatis, producit actionem.

Probatur breviter: Gratia dicitur operans respectu illius effectus in quo mens nostra est mota & non movens, solus autem Deus movens; cooperans verò in ordine ad illum, in quo mens nostra & movet & movetur, ut ait D. Thomas conclusionem præcedenti relatus: Sed respectu illius effectus, qui est applicare voluntatem ad agendum, voluntas est mota & non movens, cum ad illum voluntas merè passivè se habeat, recipiendo divinam motionem, per quam ad agendum applicatur; respectu verò alterius se habet simul ut movens & mota, cum operationem & consensum voluntatis solus Deus non efficiat, sed etiam ipsa voluntas; unde Augustinus de gratia, & lib. arbit. cap. 17. *Deus ut velimus, sine nobis operatur: cum autem volumus, nobiscum cooperatur.* Et D. Gregorius suprà relatus: *Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, quod jam appetimus, agat nobiscum.* Ergo gratia actualis rectè dicitur operans, quatenus applicat voluntatem ad agendum; cooperans verò, in quantum cum voluntate sic applicata, eandem producit actionem & effectum. Ex quo

Inferes primò, omnem operationem voluntatis, si ve sit libera, si ve necessaria, si ve antecedens, si ve consequens justificationem, esse à gratia operante, non quantum ad substantiam, sed quantum ad applicationem.

Probatur: Illud est à gratia operante, in quo voluntas se habet ut mota tantum: Sed voluntas se habet tantum ut mota in omni opere suo, quantum ad hoc quod est applicari & determinari à Deo, prius naturâ quàm operetur: Ergo omnis operatio voluntatis, si ve libera, si ve necessaria, si ve antecedens, si ve consequens justificationem, est à gratia operante, quantum ad applicationem voluntatis. Unde Concilium Arausicanum suprà citatum, ait: *Quoties bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur operatur. Ubi particula illa, Quoties, omnem operatio-*

nem ad salutem hominis conducentem significat.

17. Inferes secundo, contra Cajetanum, & alios, non solum actus qui sunt circa media, sed etiam eos qui versantur circa finem, si sint liberi (cujusmodi fuit prima operatio Angeli) esse à gratia cooperante. Ratio est, quia omnis ille actus est à gratia cooperante, in quo voluntas non se habet solum ut mota, sed etiam seipsam movet & determinat: Atqui voluntas seipsam determinat in omni actu libero, & virtualiter saltem se movet, ut in Tractatu de actibus humanis, agendo de intentione finis, fuisse declaravimus: Ergo omnis actus liber voluntatis, etiam si sit prima intentio finis, est à gratia cooperante.

18. Dices primo: D. Thomas hic art. 2. in corp. articuli ait gratiam operantem esse illam, quæ Deus movet voluntatem ad actum interiorem; cooperantem verò, quæ illam movet ad exteriorem: Sed per actum interiorem, nihil aliud intelligere potest S. Doctor, quam actum imperantem, qui est intentio finis; per exteriorem verò, nihil aliud quam actum imperatum, qui est mediocrum electio, ut plures ex nostris Thomistis interpretantur: Ergo ex D. Thoma sola intentio finis est à gratia operante; sola verò mediocrum electio, vel executio, à gratia cooperante procedit.

19. Respondeo primò negando Minorem: nam per actum interiorem D. Thomas nihil aliud intellexit, quam ipsam internam applicationem voluntatis, per quam Deus facit nos velle & operari; quæ applicatio ad omnem voluntatis operationem, sive sit libera, sive necessaria, sive antecedens, sive consequens justificationem, requiritur: nam ut ait Augustinus de dono persever. cap. 13. *Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur etiam operari pro bona voluntate &c.* Et D. Bernardus in lib. de gratia & lib. arbit. versus finem, dicit quod gratia voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati. Per actum verò exteriorem intellexit S. Doctor ipsam volitionem & operationem, quam voluntas elicit ut mota & applicata à gratia: nam sicut voluntas per actum immanentem effectivè applicat omnes potentias ad suas operationes, & facit eas operari actus externos; ita etiam Deus per suam gratiam operantem facit voluntatem velle suum actum operari, applicando eam ad volendum & operandum.

20. Respondeo secundo: Esto quod D. Thomas per actum interiorem, primam intentionem finis, & per exteriorem, mediocrum electionem intellexerit, ut aliqui ex nostris Thomistis exponunt; dico tamen, S. Doctorem illos actus non adduxisse, quasi adæquatè & universaliter explicare voluisset in ordine ad quos actus gratia operans & cooperans diceretur, sed tantum ut exemplum proferret in quo res clariùs eluceret: cum enim antea præmisisset illam esse gratiam operantem, respectu cuius voluntas se habet ut mota, & Deus ut movens; cooperantem verò illam dici, respectu cuius voluntas non solum movetur à Deo, sed etiam seipsam movet; quia in actu interiori, qui est prima intentio finis, magis apparet quomodo mens nostra sit mota à solo Deo; & in actu exteriori, qui est electio, quomodo sit simul movens & mota, ideo D. Thomas, ut explicaret quod universaliter antea docuerat, actum interiorem & exteriorem in exemplum adduxit. Idem dicendum est, si asseratur D. Thomam per actum internum intellexisse quemcumque actum imma-

Tom. IV.

nentem voluntatis, & per externum, intellexisse actum elicitum ab alijs potentijs, ut alij interpretantur.

Dices secundo: Ille tantum actus est à gratia cooperante, in quo voluntas se movet: Sed voluntas non se movet in prima intentione finis, etiam si sit libera, cuiusmodi fuit prima operatio Angeli: Ergo prima intentio finis, etiam si sit libera, non est à gratia cooperante. Minor probatur: Movere se, est ex uno actu procedere ad alium: Sed voluntas in prima intentione finis, etiam libera, non procedit de uno actu ad alium: Ergo non se movet.

- B Respondeo distinguendo Majorem: in quo voluntas se movet, formaliter, aut virtualiter, concedo Majorem: formaliter solum, nego Majorem. Voluntas autem in prima intentione finis, si sit libera, movet se virtualiter, quia vult se velle & intendere finem; atque ita ex uno actu virtuali, procedit ad alium, ut in Tractatu de actibus humanis explicari solet.

ARTICULVS III.

Tres aliæ divisiones gratiæ breviter exponuntur.

- C Primum donum gratiæ quod Deus homini confert, vel in ordine ad ejus sanctificationem, vel in ordine ad aliquod opus pietatis, de quo priùs nihil cogitabat, varijs solet nominibus insigniri, ob diversâ munia quæ exercet, & ob varios quos in nobis operatur effectus. In primis enim dicitur gratia preveniens, quia prævenit omnem nostram deliberationem, & bonum liberi arbitrij usum seu consensum, prioritate temporis, vel naturæ, juxta illud Psalmi 58. *Miserericordia ejus præveniet me.* & istud 1. Joan. 4. *Ipse prior dilexit nos.* Quare Augustinus sic Deum describit: *Deus est quem nemo diligit, nisi prævenit: quem nemo amittit, nisi deceptus; quem nemo possidet, nisi beatus.* Et Bernardus lib. de gratia, & lib. arbit. sic ait: *Sane ipsi nos prævenire nequaquam possumus, qui enim bonum neminem invenit, neminem salvat quem non prævenit.* Et lib. de diligendo Deo, ipsum alloquens, dicit: *Hoc valde mirum, quod nemo te querere valet, nisi qui priùs invenierit: vis igitur inveniri ut queraris, queri ut inveniaris; potes enim quæri & inveniri, sed non præveniri.* Unde homil. 3. super Misus est, hæc verba Angeli ad beatam Virginem, *Dominus tecum.* expendens: *Valde mirandum est (inquit) quomodo qui Angelum miserat ad Virginem, ab Angelo inventus est esse cum Virgine: ita ne celerior Angelo fuit Deus, ut festinantem nuntium celerior ipse perveniret ad terras? Nec mirum, cujus nomen accelera, festina; omnibus mobilibus mobilior est sapientia, velociter currit sermo ejus. Vidus es Archangelo, qui misit te, præcessit te.*

Secundò eadem gratia appellatur excitans, quia peccatorem vel justum à bono opere cessantem, tanquam sopore quodam depressum, à somno vel peccati, vel negligentia bonorum operum excitat, juxta illud Apocal. 3. *Ecce sto ad ostium, & pulso, & illud ad Ephef. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.*

Hanc gratiam, seu hunc gratiæ effectum, eleganter describit Augustinus in lib. Confess. ubi Deum alloquens, sic ait: *Vocasti, clamasti, rupisti sordiditatem meam; coruscasti, splenduidisti, fugasti*

P ij

cœcitatem meam: flagraſti & eduxi ſpiritum, atque jam anhelato tibi, guſtavi & eſurio ac ſitio: te-
rigiſti me, & exaſi in pacem. Quibus verbis de-
clarat tria attributa, tribus Perſonis Divinis ap-
propriata, maximè relucere in juſtificatione pec-
catoris: Potentia enim Patris apparet in virtute
& efficacia vocationis ejus, his verbis expreſſa:
Vocaſti, clamaſti, rupiſti ſurditatem meam: Sa-
pientia verò Filij in ſplendoribus, quibus men-
tem ejus illuſtrat, unde ſubdit: *Coruſcaſti, ſplen-
diſti &c.* Bonitas autem Spiritus Sancti in mira
ſuavitate, quâ ipſum ad ſe allicit & pertrahit,
quam verbis ſequentibus declarat: *flagraſti, &
eduxi ſpiritum &c.*

24. Tertiò gratia dicitur *adjuvans*, quia nos adju-
vat ad faciendum id ad quod excitati ſumus à
Deo: unde nihil frequentius in ore omnium fide-
lium, nihilque ſapiùs repetit Eccleſia in ſuis pu-
blicis orationibus, quàm verſiculum illum ex
Pſalmo 69. deſumptum: *Deus in adjutorium
meum intende, Domine ad adjuvandum me feſti-
na.* Hunc verſiculum (inquit Caſſianus) in opere
quolibet, ſeu miniſterio, vel itinere conſtitutus, de-
cantare non deſinas: hunc meditant tibi ſomnus ir-
repat, donec inſeſſabili ejus exercitatione forma-
tus, etiam per ſoporem cum decantare conſueſcas:
hic tibi ex pergeſſo primus occurrat, iſte evigilan-
tis cogitationes anticipet univerſas, iſte de tuo con-
ſurgenti cubili, curationi genuum tradat, atque
deinceps ad omne opus actusque deducat.

25. Denique gratia, *ſufficiens* & *efficax* nuncupa-
tur: ſufficiens, quia tribuit vim ſufficientem in
actu primo ad operandum ſeu conſentiendum; ef-
ficax verò, quia infallibiliter infert conſenſum,
& facit non ſolùm ut poſſimus velle & operari,
ſed etiam ut de facto velimus & operemur; juxta
illud Ezechiel. 36. *Spiritum meum ponam in me-
dio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambule-
tis, & judicia mea cuſtodiatis & operemini*; & iſtud
Auguſtini de gratia & libero arbit. cap. 6. *Cer-
tum eſt nos facere cum facimus, ſed ille facit ut
faciamus, præbendo vires efficaciffimas voluntati.*
Item S. Cyrillus lib. de adorat. ait: *Tantam be-
nignitatem nobis exhibet univerſorum Salvator
Deus, ut EFFICACI SUBSIDIO adjuvet, ſecun-
dum quod ſcriptum eſt: Apprehendiſti manum dex-
teram meam, & in conſilio tuo deduxiſti me. Nam
quoniam hominis natura non valde generoſa eſt,
neque ſatis idonea, ut malum effugere queat, ſi-
mul quodammodo nobiſcum certat Deus, & du-
plex concedere beneficiũ videtur, perſuadens ad-
monitionibus ut ſubſidium inveniamus, & fortius
illud præſtans, quàm ut malum præſens & violentum
prevalevere poſſit.*

26. Secundùm ergo varios illos, quos gratia in
nobis operatur effectus, multipliciter dividitur
à Theologis: ſed tres præcipuè diviſiones cele-
bres ſunt. Prima eſt in gratiam *prævenientem* &
ſubſequentem, de qua agit S. Thomas hic art. 3.
eamque inſinuant Auguſtinus & Fulgentius: ille
enim in Enchirid. cap. 32. ſic ait: *Virumque legi-
tur in ſacris eloquijs: & miſericordia ejus præve-
niet me, & miſericordia ejus ſubſequetur me: no-
lentem prævenit ut velit, volentem ſubſequitur ne
frustra velit.* Iſte verò lib. 1. ad Monimum cap.
11. *Prævenit Deus donans homini bonam volun-
tatem; ſubſequitur benè volentem, operando in il-
lo boni operis facultatem.* Et rursus: *Prævenit im-
pium ut fiat juſtus; ſubſequitur juſtum ne fiat im-
pius; prævenit eluſum ut ſurgat; ſubſequitur ele-
vatum ne cadat.*

A Hæc diviſio, licet magis propriè conveniat
gratiæ actuali, adaptatur tamen etiam habituali,
ut docet S. Thomas articulo citato: cum enim
gratia habitualis varios habeat effectus, quorum
alii alios præcedunt, comparatione præceden-
tium dicitur *præveniens*, reſpectu verò ſubſe-
quentium, *ſubſequens* appellatur: nam gratia
juſtificans primò ſanat animam, ſecundò dat illi
ut benè velit, tertio ut benè operetur, quarto ut
perſeverare poſſit in bono, & poſtremò ut vitam
æternam conſequatur. Quatenus ergo cauſat pri-
mum effectum, eſt *præveniens* reſpectu ſecundi;
& prout cauſat ſecundum, eſt *ſubſequens* reſpe-
ctu primi, & præveniens reſpectu tertij; & ſic de
cæteris, uſque ad ultimum, quem ut cauſat, ſol-
lùm eſt ſubſequens. Quam doctrinam deprom-
pit ex Auguſtino cap. 12. de natura & gratia, ubi
ſic ait: *Prævenit ut ſanemur, qui ſubſequitur ut
vegetemur: prævenit ut vocemur, & ſubſequitur
ut glorificemur: prævenit ut piè vivamus, & ſub-
ſequitur ut ſemper cum illo vivamus.*

27. Secunda diviſio eſt in gratiam *excitantem* &
adjuvantem, cujus meminit Tridentinum ſeſſ. 6.
cap. 3. ubi ait: *Per Dei excitantem atque adju-
vantem gratiam ad juſtificationem diſponimur.* Ec-
cap. 6. *Diſponuntur (adulti) ad juſtitiam, dum
excitati divinâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu
concipientes, liberè moventur in Deum.* Illam
etiam inſinuant SS. Patres: Auguſtinus enim lib.
1. de peccat. merit. ait: *Bonam & piam volun-
tatem, niſi Deo excitante & adjuvante, habere non
poſſumus.* Et Bernardus lib. de gratia & lib. ar-
bit. *Conatus (inquit) noſtri caſſi ſunt, ſi non ad-
juvenitur, & nulli, ſi non excitentur.*

28. Tertia diviſio, & omnium celeberrima, eſt in
gratiam ſufficientem & efficacem, quæ deſumit-
ur ex Auguſtino de corrept. & gratia cap. 11. &
12. ubi diſtinguit duplicem gratiam: unam quæ
dat poſſe perſeverare, quam aſſerit Adamo &
malis Angelis fuiſſe conceſſam: *ſi enim* (inquit)
*hoc adjutorium vel Angelo, vel homini, cum pri-
mum facti ſunt, deſuiſſet, quoniam non talis na-
tura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet ma-
nere, ſi vellet, non utique ſuâ culpâ cecidiſſent;*
adjutorium quippe deſuiſſet, ſine quo manere non
poſſent: aliam quæ dat actu perſeverare, quam
dicit Adamo fuiſſe denegatam, darique nunc ſan-
ctis in regnum Dei per gratiam Dei prædeſtina-
tis: primam appellat *Adjutorium ſine quo*; ſe-
cundam verò dicit eſſe *Adjutorium quo.*

29. Hæc diviſio eſt omnium controverſiarum, quæ
his temporibus agitantur, veluti fomes ac ſemi-
narium: *En ſcopulus ad quem multe confractæ
ſunt naves. En Eurippus rapidus in diverſas &
contrarias partes, verſo mari. En velut monie præ-
cipiti devolutus torrens, fervens rixis & conten-
tionibus, ut loquitur Mariana lib. 3. de morte &
immort. cap. 8.*

E Quidam gratiam ſufficientem ita deſpiciunt, ut
eam dicant eſſe *Monſtrum quoddam ſingulare
gratiæ, ſolummodo peccatis faciendis, majorique
damnationi accerſende deſerviens.* Alij econtra
gratiæ efficaci & victrici adeò inſenſi ſunt, ut ad
ipſius horreant auditum, & ne ejus quidem no-
men audire poſſint: fulminis ictu perſtrictos cre-
deres, vel horrendo tonitru boatu petterritos,
quoties blandiſſima hæc vox *gratiæ victrix*, au-
ribus eorum inſonat; libereſque victæ quàm
victricis, proſtrate quàm erectæ, & debellate
quàm triumphantis gratiæ nomen audirent.

Utique certè gravem divinæ gratiæ irrogant 30.